

Anna Coote, Andrew Percy (2021)

Univerzalne temeljne storitve

Ljubljana: OPRO, zavod za aplikativne študije. 129 strani.
ISBN: 978-961-94813-9-4.

Anna Coote, glavna raziskovalka pri Fundaciji za novo ekonomijo (New Economic Foundation), in Andrew Percy, sodirektor Mreže univerzalnih temeljnih storitev na London University Colleeu, v knjigi *Univerzalne temeljne storitve* predstavita dopadljiv in nov pristop k reševanju družbe in planeta. Zavzemata se namreč za uvedbo univerzalnih temeljnih storitev (UTS), ki bi dostopno zdravstvo in izobraževanje razširile na druge storitve, ki so prav tako ključne za življenje in danes za marsikoga pomenijo tveganje revščine. Avtorja med UTS poleg šolstva in zdravstva uvrščata še: skrb za otroke in starejše, nastanitev, transport in dostop do digitalnih informacij. Skupno vsem tem storitvam je, da so »nujne dobrine, ki jih potrebuje vsak človek, če naj spodobno živi« (str. 16). Z razširitvijo UTS na nova področja, kjer za tisto, kar potrebujemo za življenje, še ni poskrbljeno, bi omogočili, da lahko vsak izkoristi svoje potenciale in sodeluje v demokratični družbi.

Na globalnem Zahodu državljani vse bolj ugotavljajo, da je kakovost individualnega življenja odvisna od kakovosti življenja celotne skupnosti. Ne moremo biti srečni, če so vsi okrog nas nesrečni. Podobno ugotavljata tudi Coote in Percy v prvem poglavju, in sicer, da je življenjski standard odvisen ne le od denarja, ki ga ljudje prejmejo za svoje delo, temveč tudi od socialnega dohodka, ki so ga deležne skupnosti kot celote. Ideja socialnega dohodka je sicer znana že desetletja, vendar se o njej danes vse premalo razpravlja.

Zato Coote in Percy predstavita idejo UTS, ki temelji na dveh vodilih, in sicer na skupnih potrebah in skupni odgovornosti. UTS so tako »kolektivno omogočanje storitev, ki pokrijejo skupne potrebe« (str. 19). Ideja UTS je povezana z najbolj žgočo temo sedanjosti in prihodnosti – okoljskimi spremembami. Človeštvu namreč grozi, da čez nekaj desetletij družba, ki bi potrebovala javne temeljne storitve, sploh ne bo obstajala. Avtorja zato predlagata, da so vredni pozornosti le načrti, ki upoštevajo tri zahteve: (1) zmanjšanje

škodljivih izpustov, (2) varovanje naravnih virov in (3) upoštevanje omejitev našega planeta.

Dobro delujoča demokracija je odvisna od univerzalnega dostopa do varnosti, priložnosti in participacije. Zdajšnji sistemi države blaginje se demografskim, tehnološkim in ekološkim spremembam ne prilagajajo dovolj hitro, da bi ta dostop zagotovili, zato smo priče eroziji demokracije. Avtorja vidita državo kot ključnega akterja pri zagotavljanju UTS, vendar naj nadzor izvajajo ljudje, ki storitve potrebujejo in uporabljajo. UTS so tako tudi rešitev za erozijo demokracije. Gre za preprosto sociološko enačbo: če ima posameznik zadovoljene primarne potrebe, obstaja večja verjetnost, da bo sodeloval v demokratičnih dejavnostih. Veliko manj verjetno je, da bo nekdo, ki se prebija iz dneva v dan in komaj zadovoljuje osnovne potrebe, ob koncu dneva sodeloval še na posvetovalni seji mestnega sveta.

Kljub temu avtorja opozorita, da UTS niso čudežna rešitev ali univerzalna formula, s katero bi udejanjili sodelovanje in kolektivno odgovornost, temveč kompleksen predlog z osmimi razsežnostmi: odgovornost, moč, lastništvo, financiranje, stopnje soudeležbe, pogojevanje, upravičenost in vloga države. Skupno odgovornost za zadovoljevanje skupnih potreb morajo prevzeti demokratično izvoljene vlade, moč naj se prenese na najnižjo možno raven, storitve pa naj zagotavljajo organizacije z različnimi modeli lastništva, ki delujejo v javnem interesu. »Kakovost in obseg UTS sta odvisna od vsakokratnega prepleta in medsebojnega delovanja teh spremenljivk« (str. 32).

Pri zagotavljanju UTS ima ključno vlogo država. Zagotavljati mora enakost pri dostopu do storitev, določiti in nadzorovati mora standarde, zbirati in investirati mora denar ter usklajevati naloge v javnih sektorjih, da bi bile koristi kar največje. Država naj bi torej zagotovila enakopraven dostop, oblikovala standarde in poskrbela, da jih vsi upoštevajo, zbirala in vlagala denar ter usklajevala povezave med storitvami. Pastem državnega determinizma in svojevrstnemu ekonomskemu nacionalizmu se UTS izognejo tako, da upravičenost ni povezana s posedovanjem potnega lista, ampak s posameznikovo soudeležbo, ki naj bi znašala približno 35 ur na teden. S tem se spodbuja družbeno odgovorno državljanstvo, ki ne temelji na lastništvu potnega lista.

V tretjem poglavju Coote in Percy predstavita dobrodejne vplive UTS. Univerzalne temeljne storitve krepijo enakost, učinkovitost, solidarnost in vzdržnost. Pri tem opozarjata, da se donos socialnih intervencij pokaže šele po letih brez otipljivih učinkov in pogosto organizaciji, ki je vložila denar, ne prinaša dividend: »Donos je lahko precejšen, vendar praviloma tudi spregledan, saj ga je težko izmeriti« (str. 41). Zato avtorja predlagata, da učinka UTS nima smisla meriti v kratkovidnih ekonomskih terminih, ampak je treba preučiti, koliko bogatijo lokalno okolje, se spoštujejo planetarne omejitve in se povečuje blaginja.

Četrto in peto poglavje opisujeta UTS v praksi. Avtorja z ekonomskimi izračuni pokažeta, da so storitve praktične in si jih lahko privoščimo. Na primer, otroško varstvo in skrb za odrasle kot univerzalni temeljni storitvi prinašata multiplikatorne učinke za doseganje enakosti med spoloma. Dobro in kakovostno varstvo, ki bi si ga ljudje lahko privoščili, staršem in skrbnikom

omogoča, da si poiščejo plačano delo. To je pot do finančne neodvisnosti, »še posebej za ženske, saj prav pomanjkanje vrtcev pogosto povečuje neenakost, pa naj gre za višino plače ali zaposlitvene priložnosti« (str. 59).

Ena izmed odlik knjige so argumenti, podkrepļeni s konkretnimi empiričnimi podatki. Uvedbo UTS si lahko privošči večina držav OECD. Skupni letni strošek za predlagane storitve namreč znaša približno 4,3 odstotka BDP (str. 105). Hkratna uvedba UTS in univerzalnega temeljnega dohodka (UTD) pa ni mogoča. Če bi za UTD po izračunih Mednarodne organizacije dela porabili od 20 do 30 odstotkov BDP, bi pri tolikšni porabi zmanjkalo denarja za UTS. Še več, UTS niso samoumevni spremljevalec UTD, sta tudi ideološka nasprotnika, ki se medsebojno izključujeta.

Avtorja UTD predstavita kot zastarelo zanašanje na svobodni trg in individualno izbiro, ki podpira tržno usmerjeno potrošnjo (str. 48). To pa se je v zadnjem desetletju pokazalo za neučinkovit način reševanja problemov, kot so revščina, prekarnost, neenakost in okoljska degradacija. UTD lahko še poveča neenakost, če ni kombiniran z dostopom do javne infrastrukture. Prav tako ne spodbuja solidarnosti. Denar, ki ga vsak porabi, kot želi, ljudi ne povezuje in ne usmerja k skupnim ciljem. Vrže jih v tržni sistem, ki ga hranita tekmovalnost in izbira. UTD tudi ne vpliva na vzdržnost – ne bo vplival na načine porabe in spodbudil trajnostne rabe virov ter lokalnih in nacionalnih pobud za omilitev podnebnih sprememb.

V času, ko se proti podnebnim spremembam bojujemo predvsem s potrošniškimi odločitvami (ne kupujte plastičnih slamic), se zdi uvedba UTS prikladna rešitev za strukturno reševanje družbenih problemov. Knjiga je obvezno branje za vsakogar, ki se zavzema za pravičen, zelen in demokratičen svet. Predstavlja konkretne pristope k večanju moči posameznika in skupnosti s pomočjo univerzalnih temeljnih storitev, ki pomenijo nov model socialne države v 21. stoletju.

Tinca Lukan

